

ПРОБЛЕМИ ПРОВОЂЕЊА ТРАНЗИЦИЈЕ У СВЈЕТЛУ ПРИВАТИЗАЦИЈЕ

Доц. др Пајо Панић
Виша школа за спољну трговину, Бијељина

Апстракт. Капитал је најоскуднији привредни ресурс Босне и Херцеговине. Зато привлачење страних директних инвестиција нема директну алтернативу. Стабилно макроекономско окружење и обавезна приватизација свих сектора су битни за одвијање привредних процеса у БиХ. При томе, са становништва овог рада, базично питање је како наведени процеси утичу на процес инвестирања.

Кључне ријечи: инвестиција, политички ризик, хедџинг.

Abstract. The capital is the poorest resource in the Bosnia and Hercegovina economic. So the choice which has not alternative is the attraction foreign direct investments. The most important conditions for that are: political safety, stable macroeconomic environment and privatization sector which are important for economic processes of Bosnia and Hercegovina. The basic issue this article deals with is how given processes affect the process of investment.

Key words: investment, political risk, hedging.

Овај рад потврђује да ми немамо довољно изграђене теоретске основе нашег друштвено-економског система, да нам то отежава изградњу коегзистентнијег привредног система и успјешније економске политике, да нам доминирају политички циљеви и жеље који понекад прелазе постојеће могућности и да непрекидно правимо компромисе између високих циљева и ограничених могућности.

Распон између онога што желимо и онога што имамо доста је велик, па рјешења нису једноставна. Ми смо оптерећени парцијалним приступима или интересима за поједина подручја под олакшавајућом претпоставком, тј. да све друго остаје непромијењено.

Ми и као друштво и као привреда морамо бити тако организовани да брзо дјелујемо на промјене, како би се постигла ефикасност у раду. Другим ријечима да можемо успјешно рјешавати спорове и трвeња која настају, а то значи да морамо повећати своју организациону ефикасност.

Продор у ново, тражи одустајање од прошлости, међутим, предузећа су доста неприпремљено дочекала ове промјене, брзо иду у губитак, а ликвидација није увијек рјешење, јер се онда проблеми гомилају.

Основне правце развоја транзиционог периода код нас чине: процеси својинске трансформације, плурализам облика својине и потпуна тржишна верификација критеријума.

Све ово нужно намеће потребу раскида са досадашњим методама привредног а и цјелокупног друштвеног развоја, јер досадашњи резултати нису дали позитивне ефекте у привредном развоју.

Имајући то у виду, неопходне су нове развојне концепције, јер се читав свијет налази у новој развојној фази што нужно подразумијева и разрађивање нове развојне политике, нове методе управљањем развојем, сасвим нову комбинацију свих битних фактора развоја. То подразумијева да се већ свијет налази на прелазу у нову вишу фазу развоја, односно да је на новој прекретници, која означава прелаз из индустријског у постиндустријско друштво.

Ова фаза се и означава као савремени прелазни, тј. транзициони период који представља комбинацију елемената двају начина производње: капиталистичког и етатистичког, плана и тржишта, као механизма за успјешну алокацију фактора развоја.

За савремени транзициони период карактеристичне су: власничка трансформација, плурализам облика својине и тржишни критеријуми привређивања циклус примјене савремене технологије,

цјеловит социјални програм и нова стратегија отварања према свјетском тржишту: кооперација, интеграција, глобализација, заједнички наступ на трећим тржиштима.

При избору пута даљег развоја, БиХ и РС, захтијева битне измјене наших ставова о привредном развоју, који нужно подразумевају:

1. Јачи акценат на приоритете, при чему се мисли на производњу опреме, сировина, енергије готових производа хране,
2. Дефинитивно у развојној политици треба прећи на трошкове развоја, а ни у ком случају остати на трошковима производње.
То подразумева да поред трошкова производње трошкови садрже и увођење научних и технолошких достигнућа датог предузећа, увођење савремених технологија производње, увођење нових метода управљања, с посебним освртом на методе у области управљања информацијама као и прогнозирање и пројектовање будућег развоја.
3. БиХ и РС сукобљавају се са порастом незапослених, нарочито висококвалификованих радника, да је изразито присутан процес опадања продуктивности рада, да је у дужем временском периоду био присутан пораст административних радника, застаријевање стручних знања, неопходно је приступити измјени начина коришћења укупног кадровског потенцијала.
4. Привредни развој БиХ и РС треба посматрати као интегрални дио међународног привредног развоја - система.
5. Вишекритеријумски приступ у развојној политици у овој фази развоја (транзициони период) намеће се као императив јер се на позорници јавља плурализам интереса чланова друштва, те је услед тога потребан усаглашен оптимум. Полазећи од изнијетих карактеристика транзиционог периода, а имајући у виду наше специфичности, критеријуми у формулисању развојне политике били би слиједећи: развој, стабилност, ефикасност, флексибилност, једнакост и др.

Препреке у процесу приватизације РС су:

- задуженост предузећа и
- правна и политичка несигурнос.

Само дугови бродске рафинерије нафте су око 240 милиона КМ а рудника више од 20 милиона КМ, а већина фирми је задужена преко 10 милиона КМ по разним основама (обавезе према добављачима, неплаћени порези и доприноси на личне дохотке и слично). Једно од могућих рјешења за презадуженост предузећа је да конкретним привредним субјектима који имају тржиште, да име се кроз погрармску помоћ одобри репрограма створених обавеза. Неопходно је мијењати законе, ради што бржег реструктурирања предузећа, и одмах кренути у реструктурирање предузећа јер се нека од њих могу опоравити прије него се покрене поступак стечаја.

Република Српска има 185.000 пензионера. Прије рата 4 запослена су финансирала 1 пензионера, а данас је та ситуација алармантна јер 1,2 запослених издржава једног пензионера.

Шта учинити са предузећима у којима је завршена приватизација, а она су остала неликвидна. У свијету су закони и стандарди јасни. Уколико правно лице 30 дана не може сервисирати своје обавезе, аутоматски улази у предстечајни поступак, ако правни субјект приходима не може намирити расходе, односно не може обезбиједити повјериоце који ће му репрограмирати обавезу, он иде у стечај.

До сада је у РС приватизовано 138 предузећа са капиталом до 300.000 КМ, а 357 предузећа са капиталом већим од 300.000 КМ и 40 стратешких предузећа. Већина приватизованих предузећа не ради, радници немају никакву социјалну сигурност за своју егзистенцију.

Савремени прелазни, тј. транзициони период остварује се у условима егзистенције двају начина производње, у условима треће технолошке револуције са истовременом егзистенцијом плурализма облика својине (приватне, државне, мјешовите) и плурализма мотива пословања (профит, стабилности и раста предузећа, повећање плата радника и менаџера и дивиденде акционара) као и више класе (радници, менаџери и др.).

Транзиција захтијева промјене у домену производних инвестиција. Она захтијева добро организовано управљање научно-техничким процесима.

Интензитет и дејство екстерних фактора предидељени су промјенама које се готово константно дешавају у окружењу. Окружење је јединствена, динамична и сложена снага са којом се предузеће суочава и то у виду разноврсних изазова, сумњи и пријетњи.

Фактори окружења који стимулативно дјелују на процес инвестирања могу бити подстакнути мјерама друштвене заједнице, законском регулативом Босне и Херцеговине, развојем науке и технике, развојем тржишта продаје и набавке, позицијом предузећа у индустријској грани у односу на конкуренте, фазом животног циклуса индустрије којој предузеће припада, као и степен развијености финансијских тржишта и њихових инструмената. Ријеч је о факторима који се могу контролисати, али се ипак морају благовремено предвидјети и антиципирати у смислу утицаја на будуће пословање.

Основни предуслов за инвестиције су политичка, економска, демократска ситуација, стање људских права, владавина закона и економске конкурентности. При томе мислимо на ону економију која може просперирати у данашњој ери глобализације на подручју БиХ и РС. Уношење свјежег капитала, знања и инвестиција јесу најзначајније полуге за унапређење домаће економије и модернизације индустрије.

Менаџери у предузећима би требали предузети одлучујућу улогу у развијању предузетништва и јачању корпорацијских управљања.

Не буду ли се код нас што прије обезбједили сви неопходни механизми за спровођење стечаја, ући ћемо у једно врло тешко економско стање.

Нашој привреди су потребни стучни менаџери који су способни да обаве производне активности за што краће вријеме и по најнижој цијени.

Управљање пројектима, није ништа друго до научно заснован и у пракси провјерен концепт којим се, уз помоћ одговарајућих метода организације, планирања, вођења и контроле врши рационално усклађивање ресурса и координација потребних активности да би се одређени пројекат реализовао на најефикаснији начин.

То практично значи управљање обимом пројекта, временом, трошковима, квалитетом, уговарањем, набавком, људским ресурсима, комуникацијама, конфликтима, могућим промјенама и управљање ризиком. Ко то све савлада има шансу да стигне до краја започетог посла, на вријеме и уз најниже трошкове. И што је веома битно за менаџера, да му све што је добро учинио буде препорука за следећи посао, који је, опет, нови изазов.

У Републици Српској је извјестан прилив страних донација, али доласком њихових инвеститора, поготово у пројектима у којима су укључене међународне финансијске и друге организације, наметнула се потреба за људима који су способни и кадри да воде разне пројекте и да их, што је веома важно, обаве за што краће вријеме по што нижој цијени.

Проблем је код нас правна и политичка несигурност што страни инвеститори не улажу у нове подухвате или реконструкцију постојећих објеката јер немају правну сигурност за безбједност својих инвестиционих улагања. Култура је један од елемената који утичу на развој предузетништва и бизниса.

Незадовољавајући темпо реформи у Републици Српској и Федерацији БиХ, добрим дијелом је последица не само политичких отпора, недостатка јасног циља транзиције око којег би се постигао социјални консензус, већ и чињеница да се у конципирању економских мјера недовољно уважавају утицаји традиције, културе и религијског наслеђа.

Одређени модел развоја који је остварљив у земљама Европске уније, не успијева код нас што упућује на закључак, да се морају уважавати основни економски параметри привредног развоја.

Ми имамо кадрове - "пројект менаџере" који са успјехом могу да воде такве пројекте, поготово тамо гдје је реализација пројекта везана за одређене перформансе у планираном времену и задатим трошковима.

Тржиште је интегрални дио културе која обликује начин размишљања, стварајући предуслове за испољавање креативности учесника у тржишној утакмици.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Drucker, P., *The Paradox of Economic Development, Economic Impact*, 1990/1991.
2. Стојановић, П. На путу ка високо индустријализованом социјализму, Савремена администрација, Београд, 1984.
3. *Козомара, Ј., Пелевић, Б., Координација директних инвестиција и савремена провинска политика Југославије, Економски факултет, Београд, 1997.*
4. Јовановић, П., *Управљање пројектима*, књижевна издавачка задруга, Београд, 1993.
5. Доганџић, С., *Основе управљања развојем предузећа*, Универзитет у Приштини, Приштина, 1996.